

innanför murarna, behålla bojorna på, ter sig falska och förledande. Vår längtan har helt andra dimensioner.

Pjäsen börjar på en distriktskongress, vid festen efter första dagens förhandlingar. Det är rätt hög stämning på festen och knappt någon lägger märke till Johansson när han förgäves söker ta sig in till festligheterna.

Johansson söker Elsa, men blir avvisad.

Föreställningen kretsar sedan kring Johansson som ung och gammal. Johansson, den konkreta frihetskämpen som ser rörelsen som det enda vapnet. Vapnet som slåss och som leder till socialismen.

Allt efter som åren går förlorar Johansson tron på rörelsen. Inte på dess inneboende kraft, inte på socialdemokratien, men alltför ofta får han se hur vapnet hanteras illa, stöter i sten, försöker gå förbi hinder som finns i dess väg genom att smyga sig förbi, i stället för att slutligen nedgöra.

Så möter vi Johansson som ung och gammal, ett levnadsöde i och på slutet, utanför vår rörelse.

Personerna som på scenen föreställer oss är försiktigt och kärleksfullt utmejslade. I sin iver att föra partiet framåt är de väldigt äkta och trovärdiga. Precis som du och jag. Men deras arbete har olika konsekvenser för skärpan i vapnets egg.

Vad är det som gör att personerna vi möter i föreställningen säger det de säger? Och det de inte säger, varför kommer det inte fram? Det outtalade, som sällan nämns, nästan aldrig angrips just därför att det är så diffust och ogripbart, det som gör att vi kuvar oss, att vi tiger, att vi hemfaller åt sträng självrensning vid möten öga mot öga, för att sedan på vår kammare evigt förbanna det djävla VU som en propp för socialismen. Vad är vi rädda för?

Pjäsen säger: Använd yttrande- och mötesfriheten så att vapnet slipas! Räta på ryggen och tala klarspråk! I alla våra organisationer. I alla beslutande församlingar.

Det gäller oss.

Det gäller rörelsen.

Tal av partiordföranden Olof Palme

Olof Palme, partistyrelsen: Partivänner! På partistyrelsens vägnar hälsar jag er alla välkomna till det socialdemokratiska partiets tjugosjunde kongress.

Min hälsning går först och främst till ombuden. Det är ni som har det hårda jobbet och de viktiga besluten framför er. För första gången är det så mycket som en tredjedel av ombuden som är kvinnor, 117 av 350. Det är ett glädjande framsteg.

Jag hälsar alla de svenska gästerna från hela Folkrorelsensverige hjärtligt välkomna i vår krets.

Den demokratiska socialismen är en internationell frihetsrörelse. Därför är det en särskild glädje att hälsa fler utländska gäster än

någonsin förr välkomna till kongressen, hundratalet kamrater från 45 olika partier och befrielseörelser i Europa, Amerika, Asien, Afrika och Latinamerika. Många är redan här, andra kommer de närmaste dagarna.

I morgon talar Internationalens ordförande Willy Brandt till oss. Våra nordiska vänner är här, och i dag kommer Odvar Nordli och Anker Jørgensen att tala till oss.

De flesta av våra broderpartier i Europa och USA är här, och vi räknar under veckan med besök av bla Bruno Kreisky, Mario Soares och Shimon Peres från Israel.

Våra afrikanska vänner är talrikt representerade — från Tanzania, Algeriet, PAIGC i Guinea-Bissau, Frelimo i Moçambique, MPLA i Angola, Patriotiska fronten i Zimbabwe, SWAPO i Namibia och ANC i Sydafrika, det är med stor glädje vi ser Oliver Tambo bland oss här i dag.

Från diktaturernas och frihetskampens Latinamerika har vi många gäster. Vi knyter allt fastare vänskapsband med dem som kämpar för friheten — med Argentina, med Brasilien, med Chile — där vi i dag i Folkets Hus hälsar Salvador Allendes utrikesminister Clodomiro Almeyda — Jamaica, Paraguay, Uruguay och från Bolivia Hernan Siles Zuazo som av militärdiktaturen i somras berövades sin solklara seger i Bolivias presidentval.

Om någon dag kommer Peña Gomez, generalsekreterare i Dominikanska republikens revolutionära parti. Peña har suttit många gånger i fängelse i sitt land. Han har varit många gånger i Sverige. Under några år var de svenska socialdemokraterna de enda som stödde PRD. Det var strax efter Lyndon Johnsons marinsoldater som vi började det samarbetet. Men nu har PRD vunnit en överväldigande seger i presidentvalet. Demokratien har äntligen segrat i det landet.

Från Asien kommer en talrik delegation från Thailand och vi väntar på vår vän Kim Chul från Sydkoreas socialistparti. Han kom inte till vår förra kongress. Diktaturen kastade honom i fängelse.

Nu läser jag i dagens morgontidningar att den svenska regeringen tänker sända en ambassadör till Sydkorea. Det vore utmärkt om Kim Chul kommer hit i den egenskapen. Han är en utomordentlig representant och ambassadör för sitt land.

Jag riktar en speciell hälsning till en av dem som strax skall tala till oss, Felipe González från PSOE i Spanien.

Felipe González var inte med på vår förra kongress. Franco-diktaturen hade tagit hans pass. I stället överbringades en hälsning från våra kamrater i Spanien. Men den socialdemokratiska partikongressen riktade då en kraftfull protest mot Franco-diktaturen, som dagen före hade torterat och avlivat fem baskiska motståndsmän. Och vi bröt kongressen och gick ut på gator och torg för att samla pengar till motståndskampen i Spanien.

För tre år sedan var Felipe González ledare för en illegal rörelse

se i Spanien. I dag hälsar vi honom här i Sverige, i Folkets Hus, som ledare för Spaniens största parti.

För oss representerar Felipe González och hans parti, PSOE, kampen mot och segern över fascismen — på samma sätt som Spanien i våra hjärtan bundit samman så många generationer inom svensk arbetarrörelse. Han representerar vår gemensamma frihetsdröm och en lyckosam framtid för demokratin och socialismen i Spanien.

*

Denna kongress inleder vi — som brukligt är — med att hylla minnet av de kamrater som gått bort under kongressperioden.

Det står ett ljusst skimmer kring Ernst Wigforss.

Hans tal var ett tankens och känslans äventyr. Hans personlighet utstrålade vänlighet och generositet. Hans övertygelse och otålig het smittade och stimulerade.

Det är min övertygelse att Ernst Wigforss tillhör de mest betydande politikerna i Europa under detta århundrade. Ty hans livsverk — att förena en genomtänkt socialistisk övertygelse med en praktisk gärning för att förverkliga rätten till arbete — är i verklig mening banbrytande. I vår vardag lever Ernst Wigforss i det reformverk som omdanade vårt land, som gav trygghet och värdighet åt de fattiga och förtryckta.

En gång uttryckte Ernst Wigforss sin vision av den demokratiska socialismen så här: "Om samhällsomdaningen har ett värde, om socialismen har ett värde, är det just därför att genom den skapas bättre förutsättningar för människorna att älska och lida, arbeta, hoppas och tro, leva i naturen, bland vänner och kamrater, i omedelbar erfarenhet av att livet är värt att leva."

Många andra inom våra led har utfört en insats som vi alla kunnat följa.

John Ericsson i Kinna — som såg kristallklart när det gällde ATP. Gunnar Lange — med sin stora mänskliga värme.

Erik Fast — snickare från Nässjö, en av de klokaste politiker jag träffat.

Emil Ahlqvist — cementarbetare från Limhamn, som kallades justitierådet därför att han visste mer om lagar än juristerna.

Emil Näsström — sträv på ytan, men med en lidelse för att ge svensk ungdom en bra utbildning.

Gustav Nilsson — värmlänning, lysande talman och vältalare.

Texas Ljungberg — pionjär, en gång i fängelse för sina åsikters skull, ännu häromåret i spetsen för förstamajtåget med den svarta, bredbrättade hatten lysande i solen.

Sven Göran Olhede — praktiker och administratör, men med en aldrig vikande entusiasm för idédebatten, för socialismen.

Det är många fler som gått bort. Vardagslivets kvinnor och män. Men vi har mött dem överallt ute i arbetet i partiet, i studiecirklar, i det kommunala arbetet, i valjobbet.

De flesta blev aldrig rubrikernas män eller kvinnor. Men de stod mitt uppe i det politiska vardagssamtalet människor emellan. De tog på sig en hård arbetsbörda för svensk arbetarrörelse. För dem var idén om solidaritet och ett bättre samhälle en drivkraft i vardagen.

Vi har sett deras ansikten fåras, deras hår gråna, deras lemmar stelna, av åren och av det ständiga slitet i vardagen, av samhällsförbättrarnitet. Och så nås vi en dag av budet att de gått bort. Då känns saknaden och minnena väller fram. Och det som framför allt lever är minnet av ett dagsverke, av en människas entusiasm. Och vi kan säga: Du var med oss kamrat. När vi slet och när vi stred, när vi skrattade och när vi grät, i segerns glädje och nederlagets förtvivlan. Du var med när vi byggde landet.

Jag påminns om den dikt Ernst Wigforss älskade. Bengt Lidforss skrev den vid budet om Axel Danielssons död 1899.

Ditt verk skall gro och spira
som friska gräsen
och en gång rikt i vajande blomning gå.
Men vildskogsfriska fläkten
ifrån ditt väsen
skall aldrig mer vår kvalmtungda ande nå.
Ej har vårt sinne veknat,
ej modet brustit,
men nu i gryningstimman oss tycks ändå
som hade världen bleknat
och skiftat färgen
den dagen då ditt hjärta höll upp att slå.

Vi lyser frid över våra bortgångna kamraters minne.

*

Parentationen följdes av musik. Gloria Lundell (harpa) och Heybroek Fayme (flöjt) spelade Adagio av Mozart.

*

Olof Palme, partistyrelsen: Partivänner! Sveriges socialdemokratiska arbetarepartis kongress är samlad. Under en veckas tid skall vi debattera de problem samhället står inför, diskutera socialdemokratinns uppgifter och gemensamt besluta om vårt partis politik.

En socialdemokratisk partikongress är en betydelsefull händelse. Diskussionerna och besluten på våra kongresser har givit partiet och hela arbetarrörelsen en grund att stå på, de har påverkat samhällsutvecklingen.

Vid flera tillfällen har kongressen haft att fatta beslut som i efterhand framstår som historiska, som avgörande för partiets framtid och landets utveckling.

1891 års kongress träffade ett avgörande beslut i frågan om vägvalet när det gäller samhällsomdaningen — allmän rösträtt och fredligt reformarbete eller revolution och våldsam omstörtning.

Kongressen valde den fredliga samhällsordningens väg. Ett annat beslut skulle ha dömt arbetarklassen till politisk ökenvandring.

1932 års kongress fattade ett avgörande beslut i socialiseringsfrågan. Diskussionen hade varit intensiv i många år. I principfrågan stod kongressen fast. Men man ville inte binda sig i socialiseringsfrågan. Det gällde att utforma ett praktiskt program mot krisen, en planmässig hushållning som knyter an, som Wigforss sade, "vid ett omedelbart känt behov för människorna, nämligen behovet av arbete".

Arbetarrörelsen skapade praktiska instrument för att bekämpa den ekonomiska krisen. Därmed tog socialdemokratin initiativet i samhällsbygget. Ett felaktigt beslut skulle ha lett till handlingsoförmåga i massarbetslöshetens och massfattigdomens 30-tal.

Vid 1956 och 1960 års kongresser fattade partiet, för att ta ytterligare ett exempel, beslut som blev avgörande för framtiden. I ett konservativt samhällsklimat, där vädjan till egoism, löften om ökad privatkonsumtion och sänkta skatter väckte betydande anklag, sade arbetarrörelsen ifrån: först och främst måste vi klara de gamlas försörjning och tryggheten för familjerna, de ungas utbildning och vården för de sjuka, en god bostad för alla och stöd för dem som drabbas av arbetsmarknadens föränderlighet. En annan linje hade fört oss in i ett samhälle i social obalans. Nu lades i stället grunden för en djärv och offensiv reformpolitik som gav oss ATP, som gav oss de stora reformerna på skolans, sjukvårdens och boendets områden, som gav oss vad som numera av de flesta betraktas som 60-talets gyllene år.

1978 års partikongress står inför uppgifter och beslut som medför att mycket talar för att den kommer att betecknas som en av de mest betydelsefulla i partiets historia.

Och varför?

För det första. Kongressen är samlad i en situation då hela den industrialiserade världen genomgår en av sina svåraste ekonomiska kriser, en kris som i sin tur har medfört social oro och politisk instabilitet i land efter land. Överallt ute i vårt land kan vi möta oro, en känsla av otrygghet hos människorna. Vår uppgift är att göra vårt yttersta för att söka finna en väg ut ur krisen för det svenska samhället. Detta är den helt avgörande uppgiften för denna kongress.

För det andra. Arbetarrörelsen har förlorat regeringsmakten. Sverige leds av en högerinriktad regering. Vår uppgift är att lägga fast en politik som kan få förtroende hos ett flertal medborgare så att valet nästa år på nytt ger en socialdemokratisk seger.

Och för det tredje. Den borgerliga regeringen befinner sig på reträtt, politiskt, sakligt och opinionsmässigt. Men den hoppas nu att den borgerliga osäkerheten och splittringen skall smitta av sig på arbetarrörelsen. Den när en förhoppning att väldiga motsättningar skall komma i dagen på denna kongress, att vi skall skiljas

åt försvagade och att den skall nå sina drömmars mål — en splittrad arbetarrörelse.

Vårt ansvar är entydigt. Vi måste ha kraften, viljan och förmågan att dra upp riktlinjer för framtidens politik, att återge landet en politisk ledning.

Det riktas en helt annan typ av förväntningar mot oss från alla de människor som vill att vår kongress skall ge svar på de viktiga frågorna om vår gemensamma framtid.

De förväntningarna kommer från de unga arbetslösa, från arbetarna och tjänstemännen vid varven, i skogen och gruvorna och verkstäderna. De kommer från stora grupper av barnfamiljer och pensionärer, av småföretagare och löntagare.

Låt oss — med utgångspunkt i dessa förväntningar — vid denna kongress ha en öppen och redbar debatt — så att alla sakfrågorna blir prövade och alla framgångsvägar belysta. Den breda självkritiska debatten har alltid varit en styrka för oss. Låt oss därefter fatta våra beslut i en känsla av ansvar inför hela denna rörelse och framför allt inför de många människor i hela vårt land som sätter sin tillit och sin tilltro till arbetarrörelsen och vad den representerar.

Det är nu två år sedan vi socialdemokrater förlorade valet och därmed regeringsansvaret. Naturligtvis blev vi alla väldigt besvikna. Vi försökte analysera orsakerna till valresultatet, bristerna i vår politik, de misstag som partiledningen begått. Av denna eftervalsdebatt kan man dra framför allt två slutsatser inför framtiden. Det är nödvändigt att vi med större kraft och skärpa ägnar oss åt kvardröjande brister i vårt samhälle. Det gäller t ex den sociala utslagningen, men också den privata maktkoncentrationen. Det är vidare nödvändigt att vår karaktär av levande, öppen folkrörelse förstärks. Människorna skall ha nära till socialdemokratin. De skall veta att vi står på deras sida, att vi reagerar på människors krav, önskemål och kritik.

Maktskiftet betydde också att de grupper som traditionellt haft den ekonomiska makten i vårt land och makten över 80 procent av pressen nu också fick den politiska makten och makten över administrationen. Därmed skapades ett väldigt borgerligt makt-kombinat i Sverige. Och vi har under dessa år fått lära oss hur svårt det är att få genomslag för våra åsikter och gehör för våra förslag i den borgerliga maktkoncentrationens Sverige. Det har å andra sidan markerat vår ställning och karaktär som fri folkrörelse.

Det tål att upprepas — och jag har sagt det förut — det talades så mycket innan valet 1976 om att de socialdemokratiska pamparna skulle bort från kanslihuset. Allright, man lyckades. Och in tågade småfolket från Svenska Arbetsgivareföreningen, Industriförbundet, Slakteriförbundet, Bankföreningen, Bonnierkoncernen, Johnsonkoncernen och LRF.

Det borgerliga maktövertagandet 1976 skapade också stor oro hos väldigt många människor i vårt land. Oron är naturlig om man ser

till den ekonomiska utvecklingen under de två år de borgerliga regerat. Låt mig helt kort få redovisa några kalla siffror, som i allt väsentligt gäller den gångna tvåårsperioden.

Vår gemensamma produktion, den så kallade bruttonationalprodukten, var under det andra kvartalet i år 3 1/2 procent lägre än under det tredje kvartalet 1976.

Industriproduktionen minskade med 6 procent mellan oktober 1976 och juli 1978. Sedan valet har reallönen för en industriarbetare minskat med lågt räknat 5 procent.

Den privata konsumtionen har på 18 månader dragits ned med 3 1/2 procent.

Industriinvesteringarna, dvs utbyggnaden av nya fabriker och maskiner, beräknas på två år minska med 30 procent.

Industrisysselsättningen har på två år minskat med 99 000 personer.

Mellan oktober 1976 och augusti 1978 steg konsumentpriserna med 20 procent. Priset på mat har stigit med 25 procent.

Statens lån i utländska banker har ökat med drygt 11 000 miljoner kr.

Underskottet i statens budget har ökat från 3,6 miljarder kr till 42 miljarder kr. Därför är också räntan på statsskulden den snabbast ökande posten i statens budget.

Till sist: Arbetslösheten har nära nog fördubblats. Värst är det när det gäller de unga. Inte mindre än 54 000 unga människor går utan jobb. Det är den högsta siffra som någonsin registrerats.

Dessa siffror talar för sig själva. De ger bilden av en ekonomi som går tillbaka. Vanligt folk har fått det sämre. Arbetslösheten ökar. Byggandet för framtiden sviktar. Så dåligt har det inte gått i ekonomin sedan vi senast hade en borgerlig regering, 1931 och 1932. Jag såg att moderaternas partisekreterare har föreslagit att man skulle förbjuda valaffischer. Annars kunde moderaterna sätta upp restupplagan av en affisch de hade förra gången, "Sverige är värt en bättre regering". Vi kan hjälpa till att klistra.

De borgerliga är duktiga på att skylla ifrån sig. Gösta Bohman har sagt att de övertog ett konkursbo. Men det är inget dåligt konkursbo som kan låna upp 11 miljarder.

Det vore emellertid orättvist att skylla allt på den borgerliga regeringen. Den har att kämpa med återverkningarna av en långdragen och svår internationell kris, med besvärliga strukturförändringar inom svenskt näringsliv. Den har haft att kämpa med motigheter, för vilka den inte kan lastas. Det vill jag understryka och det erkännandet vill jag ge, även om den borgerliga oppositionen i riksdagen eller i pressen aldrig gav den socialdemokratiska regeringen något liknande erkännande.

Men ändå — på väsentliga punkter hade denna utveckling kunnat undvikas.

Det hade icke varit nödvändigt med prisstegringar som varit högre än i stort sett alla andra länder i hela Europa.

Det hade icke varit nödvändigt med en ungdomsarbetslöshet av den omfattning som nu plågar oss.

Det hade icke varit nödvändigt att låta bostadsbyggandet svikta på sätt som skedde.

Det hade icke varit nödvändigt att låta de sociala klyftorna öka i vårt land, att dra åt svångremmen särskilt hårt för de sämre ställda, medan man gett förmåner åt de redan välbeställda.

Det är icke nödvändigt med detta miljardslöseri på energipolitikens område.

På alla dessa punkter och många fler har socialdemokratin redovisat en annan politik med utförliga förslag och propåer. Och även om vi haft många problem att brottas med, och även om vi kunnat göra misstag, så hade resultatet av en socialdemokratisk politik blivit bättre för vårt land. Det kan vi med gott samvete säga.

Denna kongress har till uppgift att lägga grunden för socialdemokratiens framtida politik, inför de närmaste åren och in i 80-talet.

I det samhälle vi lever i finns många brister. Ofta har de med industrialiseringen och den tekniska utvecklingen att göra. Vi har blivit väldigt beroende av den internationella utvecklingen. Vi har fått stora företag och stora organisationer som förstärkt en känsla av maktlöshet och anonymitet. Samhället är svårt att överblicka samtidigt som det ömsesidiga beroendet har blivit allt större. Många människor har tvingats till uppbrott från en trygg och välkänd miljö till något främmande. Allt för många slås ut från arbetsgemenskap och samhällsgemenskap. Allt detta är viktiga problem i dagens Sverige, som vi måste sätta in all vår kraft för att försöka bemästra.

Men detta betyder självfallet inte att dagens samhälle skulle vara ett sämre samhälle än gårdagens. Jag tror att man kan uttrycka det på följande sätt: Aldrig tidigare har det svenska folkets breda grupper av arbetare, tjänstemän och pensionärer levt under större frihet från armod och sjukdomar, från okunnighet och omänskligt fysiskt slit, från arbetslöshet och social otrygghet, från övermakt och fåtalsvälde. Det är viktiga resultat av decenniernas samverkan mellan industriell utveckling, vetenskaplig förkovran och en bred folklig reformpolitik. Det är också på denna grund som framtidens Sverige måste byggas.

Redan under valrörelsen 1976 talade vi om för väljarna att vi skulle komma att ställas inför stora strukturproblem i vår industri. Vi ställde inte ut några braskande löften. Vi sade i stället att nu måste vi arbeta hårt för att bemästra svårigheterna vid varven, i teko, i stålindustrin, i skogen etc. Vi sade att vi måste samla våra krafter för att skapa de nya jobb som behövs istället för de som nu försvinner.

Under de senaste två åren har en minskad industrisysselsättning och raset i industriinvesteringar krympt vår industrisektor just när

det är som viktigast att den i stället växer. Det är industriell avveckling i stället för industriell utveckling. Det är de framtida jobben som inte kommer till stånd. Och den utvecklingen innebär ett hot mot dem som är sysselsatta inom industrin. Det innebär ett hot mot hela nationens ekonomiska framtid, mot våra möjligheter att utveckla och försvara de sociala och ekonomiska framsteg vi uppnått.

Nu måste vi få fart på Sverige. Det måste åter blåsa friska vindar i vårt land. Vi måste omedelbart gå över till en offensiv politik.

Vi socialdemokrater lade i våras fram en rad förslag för att just i dagsläget bekämpa krisen. Vi återkom med ett 7-punkts-program i somras. Tyngdpunkten ligger på att öka framtidsbyggandet, höja bostadsbyggandet, föra en förnuftig energipolitik. Men vi vill också höja barnbidragen — en engångshöjning med 500 kr — och sänka matpriserna, stödja de grupper som hårdast och orättvisast drabbats av svångremspolitiken, som sett sin ofta knappa levnadsstandard kraftigt minska. Det är också viktigt för sysselsättningen.

De flesta är överens om att våra förslag är riktiga i dagens ekonomiska läge. Men föga sker. I stället har vi fått en onödigt stor ökning av arbetslösheten och en onödigt stor sänkning av människornas levnadsstandard. Man blir nästan förtvivlad när man tänker på det. Vi sade att det blir en stor arbetslöshet om ni inte gör så här, och vi lade fram förslag på förslag. Men de borgerliga sade nej, och nu sitter vi här med tiotusentals ungdomar onödigt arbetslösa. Nu börjar så småningom den borgerliga regeringen vakna.

Men viktigast av allt är den offensiva framtidsinriktningen av politiken. I förgrunden för socialdemokratins politik står, som alltid, sysselsättningen. Det är genom den fulla sysselsättningen, genom ett folk i arbete, vi vill möta framtiden. Varje människa har rätt till ett arbete. Varje människa har rätt att delta i det viktiga arbetet på att bygga för framtiden. Vi skall inte svälta oss ur svårigheterna, utan arbeta oss ur svårigheterna.

Näringspolitiken och arbetsmarknadspolitiken står i förgrunden på vår kongress. På punkt efter punkt har vi flyttat fram positionerna.

Vi har ett program för gruvindustrin, där vi vill bredda mineralbasen och få till stånd en ökad vidareförädling i Sverige.

Vi lägger fram ett skogspolitiskt program, inriktat på en planmässig råvaruförsörjning och en mer långtgående vidareförädling.

Vi har en bestämd inriktning för vår teko-politik, — vi måste hejda avrustningen av den svenska beklädnadsindustrin.

Vi lägger fram ett bostadspolitiskt program som skall häva bostadsbristen och slå vakt om sysselsättningen inom den svenska byggnadsindustrin.

Och vi har visat hur en sysselsättningsplanering kan lägga grunden för en politik som ger arbete åt alla.

Våra arbetsgrupper för stålet och varven är i intensiv verksamhet. Vi har gått igenom bransch efter bransch, analyserat läget, och föreslagit förändringar. Men vi har gjort mer än så.

Vi har också talat om hur vi skall få fram kapitalet för att kunna bygga upp vår industri igen: Genom Investeringsbanken och AP-fonder, men också genom en ny strukturfond med löntagarmajoritet.

Vi har visat hur vi kan utnyttja vårt speciella kunnande inom vissa områden genom konkreta förslag om statliga utvecklingsbolag som kan få framgångar på exportmarknaden.

Vi har demonstrerat att det är genom en gedigen satsning på forskning och teknisk utveckling som vi bäst lägger grunden för en nödvändig nydaning av svensk industri.

Och vi redovisar i ett program hur datorer, den moderna teknologin, kan ställas i människornas tjänst i stället för att vara ett hot.

Och i botten på denna strävan och i botten på alla dessa förslag ligger ju kampen för den fulla sysselsättningen, viljan att värna rätten till arbete.

Vi vet ju att den industriella förnyelse som vi eftersträvar inte kommer till stånd av sig själv, genom några självläkande krafter, eller den fria marknadshushållningens spel. I varje fall inte på ett sätt som människorna socialt kan acceptera. På så vis har den borgerliga perioden varit nyttig, att den avslöjat alla myter om de enkla, smärtfria lösningarna på våra problem. Det krävs i stället att vi förmår att samla nationens krafter kring en långsiktig satsning på forskning och teknisk utveckling, på industriellt utvecklingsarbete och framtidsinvesteringar. Vi måste i det arbetet undvika stel byråkratisk planering och detaljreglering. Det är fråga om att i smidiga former ta tillvara vårt lands möjligheter. Framför allt handlar det om människornas kunskaper, deras engagemang, deras vilja till arbete.

Därmed är också sagt att vår vilja till att satsa på industriell förnyelse är oupplösligt förenad med vår strävan till ekonomisk demokrati.

Vi måste fullfölja vår politik för att vidga löntagarnas inflytande över sina arbetsplatser och bestämmande över sin arbetsmiljö.

Vi skall genomföra löntagarfonder. Vårt land står inför stora ekonomiska kraftprov. Dem kan vi endast klara genom en förnyelse av industrin, genom ökade investeringar. Det kräver att stora resurser avsätts från vår samlade produktion, resurser som skall satsas för att bygga framtiden. Den övervägande delen av dessa resurser måste komma från löntagarna.

Hur skall denna kapitalbildning äga rum? Skall den ske på ett traditionellt kapitalistiskt sätt eller skall den ske i gemensamma former? Skall löntagarna avstå pengar till näringslivets utbyggnad så vill de också ha inflytande och delaktighet. Det ligger inte i löntagarnas intresse att en nödvändig förnyelse av svensk industri leder till en skärpt koncentration av makt och förmögenheter i

det svenska samhället. Det ligger inte heller i det svenska folkets intresse.

Den enkla fråga som ställs är därför denna: Kan vi skapa metoder som gör det möjligt att bygga ut svensk industri utan att vi får dessa skadliga konsekvenser? Detta är en av de avgörande frågorna i debatten om löntagarfonder.

Starka krafter har öppat motarbetat denna inriktning. Många har visat sig ointresserade av att delta i en diskussion om dessa viktiga frågor. De accepterar maktkoncentrationen, försvarar den och tycks inte se några problem i samband med den. De begränsar sig till glåpor. Därför är det nu nästan bara inom socialdemokratin och inom arbetarnas och tjänstemännens fackliga organisationer som det pågår en konstruktiv och framåtsyftande debatt.

Vi har ännu inget detaljerat förslag. Men de principer och de riktlinjer vi nu kan ställa oss bakom innebär att vi ställer oss den utomordentligt stora och viktiga uppgiften att bryta den starka privata maktkoncentrationen, det ekonomiska fåtalsväldet — och att decentralisera den makt som idag är undandragen demokratisk kontroll, men som är avgörande för framtidens sysselsättning och trygghet.

Det är en stor och viktig uppgift som kommer att kräva väldiga insatser av oss alla. Det kräver beslutsamhet och fasthet. Men också ödmjukhet inför uppgiften. Det innebär ett stort ansvar för arbetsrörelsen.

Den ekonomiska demokratin kommer att stå i förgrunden för socialdemokratis politik. Den handlar ju ytterst om att frigöra människornas skaparkraft och engagemang, deras förmåga att arbeta tillsammans för gemensamma mål, och därför måste vi gå vidare framåt.

Vi socialdemokrater ser energipolitiken som ett viktigt inslag i vår politik för att trygga framtidens ekonomiska utveckling. Vi kunde 1975 i riksdagen samla en bred majoritet bakom vår energipolitik. I den borgerliga regeringens egen energikommission samlade denna politik likaså en mycket bred majoritet, bestående av representanterna för tre av de fyra största partierna i riksdagen, de stora löntagarorganisationerna, näringslivet och de flesta av de fristående experterna. Det är ett bredare stöd än de flesta andra frågor kan få.

Vi deltar inte i det borgerliga spelet om energipolitiken. Det värsta är egentligen detta: samtidigt som vi har stora problem i vårt land — kriser, ungdomsarbetslöshet, inflation, problem som verkligen hårt drabbar människorna i vardagen — så föröder den borgerliga regeringen dag efter dag, vecka efter vecka, månad efter månad, på inbördes strider om startandet av två reaktorer. Av en regering måste man begära att den skall regera, fatta beslut, handla. Inte ens detta kan denna borgerliga regering. Landet saknar politisk ledning, men landet behöver en politisk ledning.

Vi socialdemokrater har en djup respekt för den oro många människor känner inför energipolitik och särskilt kärnkraften. Men det är en väldig skillnad mellan att hysa respekt för människors oro och att utnyttja denna oro för egna politiska syften. Vi har en skyldighet att möta människors oro genom att ärligt svara på deras frågor. Det finns problem som vi måste arbeta hårt med. Därför har vi studerat kärnkraften som få andra frågor.

Från de förhandlingar som förs kommer det fram vissa saker. För det första har moderaterna och folkpartiet nu sagt ifrån att de har samma säkerhetsbedömning som vi, dvs att de två reaktorer som nu är aktuella fyller rimliga säkerhetskrav, precis som de sex som är i drift. För det andra har centern tvingats precisera sina invändningar och har då låst sig oerhört hårt framför allt i fråga om uppdragsavtalet och i en del frågor som rör berggrunden.

Det är inte stor mening att spekulera i hur det här kommer att sluta, men jag tror ändå att det blir någon typ av uppskov. Jag tror att centern nyktrar till eller viker sig eller faller undan, hur man nu uttrycker det, därför att för centern är regeringsmakten viktigare än vallöften.

Sakligt sett är det bra. Men det förutsätter att man hittar ett ja som är kamouflerat som ett nej. Svårigheten är de sk garantierna till näringslivet. Förlängs garantierna, så vet ni att det är fråga om ett ja.

Med sitt agerande har de borgerliga partierna tillfogat svensk ekonomi stor skada, och de har tillfogat svensk demokrati stor skada. Politiker som vill bevara människornas förtroende för demokratin får inte svika människorna på det sätt som de borgerliga gjort i denna fråga. Låt det bli en lärdom för all framtid för vårt parti.

Men vi har också ett ansvar att se med samma respekt på andra risker som finns omkring oss. Den mest närallgande jämförelsen är oljan. Vi vet att oljan innebär större risker för vår hälsa, främst genom att den skapar cancer. Vi vet att oljan redan påverkar vår miljö. Vi har nu i vårt land tiotusentals sjöar som är döda på grund av oljans avfall. Vi vet att avfallet från olja sprids ut i luften och kan skapa allvarliga klimatstörningar för kommande generationer. Vi vet att den olja vi i dag bränner upp skulle komma till bättre användning som råvara och drivmedel i de fattiga länderna. Men ingen har föreslagit en villkorslag för oljan.

Socialdemokratin föreslår ett ansvarsfullt och framtidsinriktat program för energipolitiken med följande huvudpunkter:

— Kraftfulla sparinsatser, framför allt för att minska oljeförbrukningen.

— En begränsad och noga kontrollerad utbyggnad av kärnkraften.

— Detta innebär att vi kommer bort från ett ensidigt oljeberoende och får en mer balanserad energiproduktion. Så kan vi skapa en värdefull handlingsfrihet.

— Det rådrum vi härigenom åstadkommer skall vi använda för intensiv forskning om alternativa energikällor. Vi har inte tillgång till dem nu. Vi vet inte vad de kan ge i framtiden. Det skall vi ta reda på. Och om de kan svara för en säkrare energiproduktion kan vi därigenom avstå från både olja och kärnkraft.

Vi socialdemokrater sätter verkligen säkerheten främst. Vi tar ansvar i energipolitiken.

Partivänner! Men vi får inte blunda för att i det moderna industrisamhället finns också andra problem, som är litet annorlunda till sin karaktär än tex bristen på investeringar och risken för energibrist.

Det finns en risk att vi i det moderna samhället skapat ett hårt och krävande klimat mellan människor, som inte klarar av att bryta sin isolering, som lever i ensamhet utan gemenskap. I det verkligt solidariska samhället måste vi tänka även på dem. Ofta är det små saker som behöver göras för att de skall kunna finna större värde i tillvaron. Vi kan finna lösningar med små medel. Det handlar inte minst om att vår folkrörelse — den svenska arbetarrörelsen i vidaste mening — skall vara öppen och engagerad även för dessa människors problem.

Ett solidariskt framåtskridande når man endast om människorna känner att såväl uppoffringar som förmåner fördelas efter enkla rättvisepprinciper. Vi vet att arbetslöshet och inflation har svåra sociala återverkningar. Full sysselsättning innebär i sig självt en stor inkomstutjämning. Inflationen är ett hot mot levnadsstandarden, men den omfördelar också förmögenheter och inkomster. Våldiga belopp byter ägare varje år, utan politiska beslut eller förhandlingar, utan någon arbetsinsats från dem som blir rikare. Rikare blir de som har fasta värden. De som blir lämnade efter är de som inget äger.

Utöver rekordinflationens omfördelade effekter har den borgerliga regeringen vidtagit en rad åtgärder som vidgat de sociala klyftorna i vårt land, som gett särskilda förmåner till de redan välbeställda.

Därför måste vi socialdemokrater slå vakt om den sociala rättvisan, om tryggheten, om solidariteten och gemenskapen som idé. Det är dessa idéer som ligger till grund för de program som vi lägger fram för kongressen om familjepolitik, om jämställdhet mellan kvinnor och män, om bostadspolitik, om skattepolitik, om invandrarnas ställning i vårt land.

När vi socialdemokrater verkar för ekonomiska och industriella framsteg är det ju inget självändamål. Det är för att förbättra våra möjligheter att skapa ett samhälle där alla har rätt till arbete och trygghet, ett samhälle med större utrymme för medmännisklighet och värme, solidaritet och gemenskap.

För en grupp människor är detta en oerhört avlägsen utopi. Det gäller dem som kallas socialt utslagna.

Denna utslagning är ett öppet sår i de moderna industrisamhällena. Den står i bjärt kontrast mot det materiella välståndet, den höga tekniska nivån, mänsklighetens möjligheter.

Människornas utslagning från samhälls- och arbetsgemenskap är inget nytt problem. Det har funnits utslagna i alla tider, i alla kulturer, i alla länder.

Mycket av gamla tiders brutala utslagning har vi undanröjt genom kampen för sysselsättningen, för social trygghet, för en utbyggd sjukvård.

Men fortfarande kan vi se runt omkring oss att utslagningen fortsätter och kanske ökar i omfattning. Arbetslösheten griper omkring sig. I spåren följer ofta människors krossade självförtroende, isolering. Riskerna för narkotika- och alkoholmissbruk ökar.

Detta kan vi se än tydligare i många andra länder, där man under många år haft en förkrossande hög arbetslöshet. Just nu går i västvärlden uppemot 20 miljoner människor arbetslösa. Det är en väldig arbetslöshetsarmé, som består av de svagaste och mest utsatta människorna. De är utan makt, de har knappa ekonomiska resurser, de betraktas ofta med förakt.

Allt oftare märker man tecken på resignation inför de här problemen. Det är de utslagnas fel att de är drabbade — de får stå sitt kast, säger somliga. Även i svensk debatt kan man tyvärr finna ökad förståelse för dessa argument. Det är nog nödvändigt med en ökad arbetslöshet för att klara våra ekonomiska problem, antyds det. Det är de ungas eget fel att de är arbetslösa, säger någon.

Socialdemokratin kan inte svika i denna fråga. Vi får inte ge upp. Arbetslösheten är ett socialt ont. Men arbetslösheten kan också leda till att en människa trampas ned på botten av samhällsstegen.

Vi kan inte acceptera ett samhälle, där människor befinner sig i en sådan situation. Våra allra mest grundläggande värderingar säger att vi har ett ansvar för alla människor. Vi måste vara solidariska, också med dem som inte klarar kraven i vårt samhälle.

Utslagningen måste bekämpas, men hur?

För det första. Det viktigaste är en framsynt sysselsättnings- och arbetsmarknadspolitik.

Vi måste skapa arbete åt alla. Det betyder att de arbetsplatser som skapas kan fyllas även av de svaga, de handikappade.

Det är den väsentligaste och finaste traditionen i svensk socialdemokratisk politik att alltid sätta sysselsättningen i främsta rummet. Vår grundtanke är att varje människa även de svaga skall ha rätt till ett jobb.

För det andra. Vi måste finna metoder att fånga upp och ge stöd åt varje enskild människa som kommit snett. Vi har ett solidariskt ansvar för varje människa. Vi måste erbjuda varje människa en plats i vår gemenskap. Och vi måste utan trångsynthet acceptera och stödja olika slag av vårdformer.

För det tredje. Vi måste bekämpa brottsligheten. Vi får inte tveka att med kraft ingripa mot organiserad brottslighet, som drar ner många i elände. Vi måste bekämpa narkotikalangare och andra som profiterar på mänskligt elände.

Vi måste försöka ta den politiska ledningen för att bekämpa den omänskliga och hjärtlösa utslagningen från samhälle och arbetsgemenskap. Vi måste anvisa lösningarna. Alla människor har lika värde. Vi får inte svika.

Partivänner! Till sist. I det borgerligt styrda Sverige finns det ett oroande drag av oförsonlighet, av stängda dörrar och rivna broar i det politiska arbetet. Gösta Bohman mästrar oss alla. Statsministern talar som gammal högerpropaganda om att socialdemokratin kommer att kasta masken efter valet, och ta ifrån människorna jorden och husen. I riksdagsarbetet har de borgerliga ansett det vara bortkastad tid att överhuvud taget behöva diskutera med socialdemokraterna. Här diskuterar vi inte, här voterar vi, så dom en gång i riksdagen.

Sommaren 1977 — före devalveringar, skattesänkningar och avtalsförhandlingar — tog jag upp tanken på en bredare samling när det gäller uppläggningsen av den ekonomiska politiken. Det mötte inget gensvar, tvärtom, i samband med devalveringarna bröt regeringen mot enkla regler för demokratiskt samarbete och samråd. Denna attityd i förening med en snedvriden och enligt vår mening hänsynslös omfördelningspolitik, till nackdel för mindre inkomsttagare, gör det berättigat att tala om en form av klasskamp ovanifrån.

Denna stelnade borgerliga blockpolitik är en bekräftelse på den gamla erfarenheten att det sammanhållande kittet i den borgerliga samlingen är frontställningen mot arbetarrörelsen, strävan att säga nej till det socialdemokratin eftersträvar.

Men detta är en oförnuftig och kortsynt politik. Den bär inte för den som vill regera landet och samla nationen. De klyftor som Fälldin och Bohman river upp har ingen motsvarighet ute bland människorna.

Rätt lång tid har socialdemokratin burit regeringsansvaret i vårt land — i goda tider och svåra tider, i medvind och i motvind, genom många svåra kriser. Under årens gång har vi, mänskligt nog, gjort oss skyldiga till misstag och felbedömningar. Men vi har ändå alltid förmått anvisa lösningar på problemen, förmått visa den handlingskraft som medborgarna har rätt att kräva av en regering.

Under alla dessa år har vi hört talas om det borgerliga alternativet, med de lätta och behagliga lösningarna på alla problem. Nu vet vi vad det alternativet är värt. Jag säger detta utan tillfredsställelse. Ty, partivänner, det skärper vårt ansvar. Det blir socialdemokratin ansvar att anvisa lösningarna och ange färdriktningen, att återvinna tryggheten och återskapa framstegstron i det svenska samhället.

Ernst Wigforss sade en gång att motsatsen till den borgerliga samlingen är den folkliga samling som socialdemokratin representerar. Vi har vår samhällsuppfattning och det är vi stolta över. Vi anger vår färdriktning. Men vi är och förblir en öppen folkrörelse. Vi har aldrig tvekat att söka samla alla krafter kring en bred folklig reformpolitik till gagn för landet.

Vi vill möta framtiden med den förening av känsla och förnuft som alltid kännetecknat socialdemokratins politik. Vi vill möta framtiden med en realistisk framtidstro, utan de enkla lösningarnas illusioner.

Jag hälsar er välkomna till denna kongress.

Tal av Felipe González, PSOE, Spanien

Felipe González, PSOE, Spanien: Kamrater! Jag har med mig en broderlig hälsning till er från de spanska socialisterna. Äntligen kan jag, samtidigt som jag uttrycker vår tacksamhet också ge uttryck för vår solidaritet.

Under många år har vi enbart kunnat visa vår tacksamhet för den solidaritet som ni visat oss. Idag anser vi oss också kunna erbjuda er solidariteten från ett parti som övervunnit diktaturen. Från ett parti som hundra år efter sitt grundande har en verklig möjlighet att uppnå att få styra Spaniens öden.

Det är alltid ett svårt problem för den, som vill ställa upp med sin solidaritet till ett underjordiskt parti. Det kan uppstå tvivel om det underjordiska partiets framtid, om dess rötter hos folket och om dess potentiella representativitet. Därför uppstår också relativt ofta slitningar mellan motparterna och svagheter eller nedgångar i stödet. Detta är förstäligt med tanke på svårigheten att bedöma den verkliga betydelsen hos den underjordiska rörelse man stöder. I ert fall så förekom aldrig detta, vad det gäller de spanska socialisterna. Under de allra svåraste tiderna har vi överallt där det funnits en svensk socialdemokrat kunnat känna ett fast och beslutsamt stöd. Palme, Carlsson, Pierre Schori, partiet och ungdomsförbundet ställde alltid upp för oss, satsade på oss med vänskapens mod och allvar. Vi hoppades alltid att denna investering av förtroende i vårt parti inte skulle svikas. Idag kan vi säga till er, med full säkerhet, att era solidaritetsansträngningar inte varit förgäves, och som jag tidigare sa, erbjuda er vår enkla men fasta solidaritet, i ett gemensamt arbete för alla de målsättningar som enar oss.

För oss spanska socialister har ni utgjort ett levande exempel på vad vi anser vara ett modigt och engagerat ställningstagande för de rörelser, som i hela världen kämpar för frihet och rättvisa. Ni har varit den socialistiska organisation med vilken vi känt den största överensstämmelsen, såväl vad det gäller kampen i Vietnam som kampen i Portugal, i Afrika och i Latinamerika. Idag kan vi arbeta tillsammans med er i samma riktning. Kämpa för att försöka befria